

Deltaplan, of samenwerken aan oplossingen?

Jaap van der Veen (21 december 2019)

Als burger en belastingbetaler kunnen we het heel snel met elkaar eens worden over het mislukken van overheidsprojecten en ‘veenbranden’ die woeden als gevolg van toenemende complexiteit van IT (projecten). Ook de dramatische budgetoverschrijdingen, daar zijn we het snel over eens.

Relevante vragen zijn echter: Wat zijn ‘strategische’ oorzaken van die mislukking? En zijn ze überhaupt op te lossen met een *Deltaplan*, of moeten we zelf aan de slag en soms wachten op *Betere tijden*? Als je de oorzaken niet objectief benadert, is elk deltaplan mogelijk gedoemd om te mislukken.

De top-5 oorzaken die ik na 22 jaar IT-overheidspraktijk onderken, zijn kort samengevat:

1. Onvolwassenheid van de IT-industrie.
2. EU-aanbesteding werkt contraproductief.
3. Beleid en sturing op Clouddiensten ontbreekt.
4. Kennisgebrek, zowel op de werkvloer als in de ambtelijke top.
5. Complexiteit van het IT-landschap door wispelturige politiek.

De metafoor ‘deltaplan’ is hier overigens niet van toepassing, omdat er niet één bedreiging is waar je iets mee moet, maar er zijn veel meer factoren. De context, waarin overheden vanuit hun verantwoordelijkheid moeten opereren, verschillen immers zoveel van elkaar dat daarvoor wellicht geen ‘deltaplan’ oplossing bestaat.

Welke van de genoemde oorzaken kunnen we wel oplossen? Een korte analyse gericht op projecten.

Onvolwassenheid

Als je de IT-industrie vergelijkt met andere takken van industrie, zoals de bouw, of de auto- en vliegtuigindustrie, dan valt bij IT o.a. op, dat er een structureel gebrek is aan standaarden, waardoor de uitwisselbaarheid van services en diensten problematisch of zelfs onmogelijk wordt. Als overheid ben je derhalve overgeleverd aan de grillen van leveranciers en monopolisten in de markt met leveranciers lock-in als gevolg.

EU-aanbesteding

Als overheid heb je geen vrije keuze van leveranciers, want je moet volgens EU-regels aanbesteden. In de praktijk is een korte ‘time-to-market’ problematisch en het ook daadwerkelijk verkrijgen van wat je als overheid nodig hebt, is een flinke uitdaging! In de offertefase is schijnbaar alles ‘mogelijk’ maar zodra de gunning een feit is, gaat de leverancierskassa lopen voor elk dingetje wat maar iets afwijkt van de offerte. Ook goed geregisseerde IT-projecten verlopen daardoor inherent stroef en traag.

Beleid en sturing op Clouddiensten

Toenmalig minister J.P.H. Donner heeft in 2011 de overheden in feite ‘verboden’ om gevoelige data van burger en bedrijf buiten de rechtsmacht van NL/EU te verwerken en te bewaren. De redenen daarvoor waren internationale verdragen en (lokale) wetgevingen, dreigingen van diefstal, spionage en beïnvloeding door statelijke actoren. Vanuit de EU zijn risico’s op dat gebied lange tijd onderschat.

De lijn van de Donner-brief is in de *Beleidsverkenning Cloudbeleid* van 2019 opnieuw bevestigd, maar krachtig uitvoerend beleid vanuit Rijks-systeemeigenaar BZK ontbreekt. Dagelijkse praktijk binnen de overheden is dat cloud diensten ‘bij de plint omhoog kruipen’. Sommige gemeentehuizen staan met hun office toepassingen nu al geheel in de cloud.

Samengevat geldt binnen de overheid de metafoor, dat “de linkerhand niet weet wat de rechter- doet”. Beleid en uitvoering verschillen zoveel van elkaar, dat als de overheden zich werkelijk zouden houden aan ‘Het cloud-beleid’, Microsoft de tent in Nederland wel kan sluiten!

Kennisgebrek

Omdat overheden moeten bezuinigen en de IT-salarissen binnen de overheid achterlopen op het bedrijfsleven, vloeit noodzakelijke kennis weg en moet vervolgens weer duur ingehuurd worden om essentiële zaken geregeld te krijgen. Dat geldt overigens niet alleen voor de IT-sector, maar dat zie je overal bij de overheid. In reguliere IT-kennisopbouw bij medewerkers, wordt door overheden onvoldoende geïnvesteerd. Elk uurtje moet worden verantwoord, waardoor zowel leveranciers als overheidsmedewerkers niet meer bereid of zelfs niet in staat zijn om actief iets *in te brengen* binnen kennisclusters. Men komt alleen maar bij elkaar om kennis te ‘consumeren’.

Complexiteit IT-landschap

Uitvoeringsorganisaties moeten de wet uitvoeren en zijn daarbij overgeleverd aan de ‘beweging’ van de politiek. Lange termijn denken is niet de sterkste kant van de politici. Gevolg daarvan is dat IT-landschappen van uitvoeringsorganisaties allerlei ‘puisten’ vertonen en bestuurders niet of nauwelijks de gelegenheid krijgen om de boel op orde te krijgen en te houden.

Factoren als lange doorlooptijden van EU-aanbesteding en gebrek aan IT-standaarden, werken daarbij bepaald niet mee.

Verder zijn overheden *uitvoerend* en verantwoordelijk voor de gegevens, die vanuit burgers en bedrijven aan hen zijn toevertrouwd en zij kunnen niet zoals het bedrijfsleven, hun eigen business vormen of met bepaalde diensten stoppen als die geen winst meer opleveren.

Samengevat

Ik ben van mening dat ingrediënten voor het Deltaplan, voor zover dat is op te stellen, gevonden kunnen worden op het gebied van:

- *Het onder architectuur ontwikkelen* van IT-diensten en het met de BV-Nederland breed kennisdelen van werkende IT-oplossingen.
actiepunt (AP): zowel voor de overheid als het bedrijfsleven. Overheid en EU, bundel uw kennis en zet het bedrijfsleven en industrie onder druk om daar waar nodig te standaardiseren en IT producten te certificeren.
- *Flexibilisering* van EU-aanbestedingsprocedures.
AP: overheid richting EU-commissie. Doe onderzoek naar de meerwaarde van EU-aanbestedingen en hoe deze zijn te stroomlijnen. Leveranciers, gedraag u als partner en niet als uitbouter!
- *Helder, uitvoerbaar cloudbeleid* vanuit de overheid, in afstemming met de markt
AP: BZK, formuleer helder beleid en faciliteer de mogelijkheden voor naleving. Zorg voor een *overheidscloud* vanuit de vier grote rekencentra, accepteer restrisico's die verbonden zijn aan toepassing van standaard IT-diensten en communiceer transparant naar het parlement.
- *Standaardisatie* en volwassenheidsontwikkeling/certificering van de IT-branche.
Bevorder ontwikkeling van industrie-standaarden
AP: bedrijfsleven
- Richt *kennisontwikkeling*, bundeling en borging daarvan binnen overheidsorganisaties op complexiteitsreductie en informatieveiligheid.
AP: overheden in onderlinge samenwerking.
- *Salariëring van IT personeel*, waarbij het *aantrekkelijk* is om te werken voor de overheid.